

# ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

*Байбекова Неля Рашидівна*

*Україна, м. Харків, Харківський національний педагогічний університет імені*

*Г.С.Сковороди*

В Україні проблема фахової підготовки майбутніх практичних психологів найбільшу актуальність набула останнім часом, оскільки з'явилися предметні сфери, де знадобилася допомога кваліфікованих психологів-професіоналів.

Підготовки майбутнього практичного психолога зорієнтована в основному на отримання студентами теоретичних знань, засвоєння спеціальних умінь та оволодіння техніками. Однак специфіка професії психолога, її спрямованість передусім надання психологічної допомоги іншим передбачає те, що основним у його роботі, окрім тестів і методик, має виступати його власна особистість: самооцінка, цінності, образ себе та навколишнього, тощо. Тому невід'ємною структурою у процесі навчання майбутнього практичного психолога повинно бути формування та вдосконалення його особистісних якостей.

Майбутні практичні психологи ще в стінах вищого навчального закладу повинні займатися формуванням своєї професійної майстерності та здійснювати роботу щодо самовдосконалення. Майбутні фахівці повинні розвивати в себе професійне мислення (С.Д.Максименко, В.В.Панок); соціальну активність (О.Ф.Бондаренко); професійну креативність і компетентність (В.В.Рибалка, В.А.Семиченко); критичність мислення, здібності до прогнозування, імпровізації (В.Ф.Моргун), загальну та психологічну культуру (Я.Л.Коломінський), готуватись до науково-дослідницької діяльності, формувати власний світогляд (М.А.Гуліна, Л.М.Карамушка). Одним із найважливіших елементів майстерності практичного психолога в загально-навчальному закладі є визначення контингенту потребуючих психологічної допомоги серед учнів та інших учасників навчально-виховного процесу (О.Ф.Бондаренко, Р.С.Немов), профілактика алкоголізму та наркоманії, зміцнення сім'ї (Г.Панок, В.В.Рибалка).

Незважаючи на широку представленість у науковій літературі проблеми готовності та різні підходи до визначення даного поняття, науковці розглядають його як складне інтегративне утворення, що забезпечує доцільність і можливість організації діяльності та містить низку компонентів, адекватних вимогам і змісту діяльності.

Існує два підходи до трактування змісту готовності: функціональний та особистісний. У межах функціонального підходу готовність до професійної діяльності трактується як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень ефективної діяльності. На базі особистісного підходу готовність розглядається як результат підготовки особистості до певної діяльності.

Дослідники, які вивчають проблему формування готовності особистості студентів-психологів до професійної діяльності, включають в її структуру такі компоненти, як мотив вибору професії, професійна спрямованість, професійно-значущі якості особистості, широкий об'єм знань, умінь і навичок; емоційні та вольові властивості студента, його стани, тощо. Процес підготовки майбутніх психологів здійснюється шляхом одночасного формування всіх структурних компонентів їх особистісної та професійної готовності. Розвиток даних компонентів реалізується в умовах спеціально організованого навчання, що спрямоване на оволодіння теоретичними знаннями, практичними вміннями, формування позитивного ставлення до відповідного аспекту діяльності практичного психолога.

Теоретичний аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що готовність майбутніх психологів до професійної діяльності – це цілеспрямований вияв потенціалу особистості студентів-психологів, що включає їх переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння. Готовність досягається в ході професійної підготовки, є результатом всебічного особистісного розвитку особистості майбутніх психологів з урахуванням вимог професійної психологічної діяльності.

Що стосується особистісної готовності студентів до професійної діяльності, то вона має складну динамічну структуру і є сукупністю інтелектуальних, рефлексивних і психофізіологічних компонентів у їх співвідношенні з проблемами суспільства.

Одним із показників професійної готовності студента є професійна мобільність, яка залежить від підготовленості студента не до одного виду діяльності, а до різних [5]. В.О.Сластьонін з цього приводу в своєму дослідженні виділяє наступні рівні готовності студентів до діяльності [5, 22-25]: *інтуїтивний рівень* - пошук рішень професійних ситуацій на основі систематичних спроб та помилок, студенти діють неусвідомлено; *репродуктивний рівень* - студенти працюють за допомогою підказок, використовують алгоритми; *творчо-репродуктивний рівень* - студенти володіють достатньо сформованою системою науково-психологічних знань, умінь, навичок, оригінально вирішують професійні задачі; *творчий рівень* - студенти мають

виражену професійну спрямованість особистості, в них гарно розвинуте аналітичне, прогностичне, конструктивне виконавче уміння, здатні оригінально розв'язувати професійні задачі, характерний пошук нових підходів, розвивається інтуїція більш високого рівня.

А.Деркач та В.Зазикін стверджують, що «...в процесі особистісно-професійного розвитку відбуваються... зміни в структурі особистості»[2,с.67]. Автори виділяють зміни характеристик спрямованості, накопичення досвіду та підвищення кваліфікації, розвиток складних особистих здібностей, розвиток професійно важливих якостей, які визначаються специфікою діяльності, розвиток особистісно-ділових якостей, підвищення психологічної готовності до діяльності в різноманітних ситуаціях, розвиток акмеологічних інваріантів професіоналізму[2,с.67].

Особистісно-професійний компонент готовності до консультативної роботи у більшості майбутніх практичних психологів не досягає того рівня розвитку, який забезпечує успішне становлення особистості професіонала у майбутньому. У зв'язку з цим постає питання про створення умов для її оптимізації, формування позитивних її характеристик. Для реалізації цього завдання найбільш доцільним є особистісно-акмеологічний підхід, основну цінність якого становить особистість.

Організація роботи щодо підвищення рівня готовності особистості майбутніх практичних психологів до консультативної взаємодії неможлива без систематичного і цілеспрямованого навчання студентів уміннь і навичок самодослідження, що є умовою саморозгортання і саморозвитку особистості. Як показує практика, у сучасному вузі така цілеспрямована робота в цьому напрямку практично відсутня.

Тому суттєвим моментом в організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх практичних психологів є активізація самопізнання студентів, усвідомлення реальності життєвих планів, самоорганізації, самоуправління, що сприятиме їх самовдосконаленню, самоактуалізації особистості, гармонізації їх «Я-концепції».

Процес підготовки студентів-психологів має включати не тільки засвоєння теоретичних знань, а й формування професійно важливих рис особистості студента. Існують різні погляди на проблему професійно-значущих якостей та професійної майстерності практикуючого психолога. Як свідчить практика, система професійної підготовки психологів, що діє нині, характеризується наявністю суперечностей, основними з яких є суперечності між абстрактним характером предмета навчальної діяльності та реальним предметом майбутньої професійної діяльності; між роздрібненістю знань із багатьох навчальних дисциплін і необхідністю системного

використання в майбутній практичній діяльності; виконавчою позицією студентів у навчанні та ініціативною позицією фахівців у практичній діяльності. В наукових джерелах по проблемі професійної підготовки психолога для сучасної системи освіти, пропонується вирішувати дану проблему, в основному, через роботу на заняттях по предметах загальнопрофесійних дисциплін і дисциплін предметної підготовки. Цикли загальногуманітарних і соціально-економічних, природничих дисциплін, які можна й потрібно використовувати при формуванні професійно важливих якостей майбутніх психологів, залишаються, як правило, поза увагою педагогів, психологів, викладачів-предметників. Необхідно відзначити, що всі знання, які студент здобуває у вузі, впливають на його подальший професійний ріст.

Варто погодитися з точкою зору про те, що навчання у ВНЗ тільки тоді можна вважати ефективним, коли знання, уміння й навички, якими опановують студенти, є для них індивідуально-значимими. Лише тоді вони обумовлюють «формування в студента цілісного наукового світогляду й творчої ініціативи, які стають якостями їх особистості й властивостями майбутньої професійної діяльності» [4, с. 74].

#### **Література:**

1. Бочелюк В.Й. Психологія: вступ до спеціальності : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. / В. Й. Бочелюк – К., 2007. – 136 с.
2. Деркач А.А., Зазыкин В.Г. Акмеология: Учебное пособие / А.А. Деркач, В.Г. Зазыкин – СПб: Питер, 2003. – 256с.
3. Максименко С.Д. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога / Практична психологія та соціальна робота. – 1999. № 1. – С. 2–6.
4. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. / Раиса Викторовна Овчарова – М., 1996. – 74с.
5. Рабочая книга практического психолога: Пособие для специалистов, работающих с персоналом / Под ред. А.А.Бодалева, А.А.Деркача, Л.Г.Лаптева. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. -640с.
6. Рибалка В.В. Психологічна культура особистості у професійній підготовці та діяльності практичного психолога // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах . В.В. Рибалка - К.: Ніка-Центр, 2002. С.29-32.
7. Рубцов В.В., Марголис А.А. Стратегия развития высшего психологического образования // Психологическая наука и образование. 1998. – № 2. С. 57–67.